

РЕЦЕНЗИЯ

от Антон Кирилов Грозданов

професор по научната специалност „Гражданско и семейно право (Търговско право)“ – доктор по право

ВСУ „Черноризец Храбър“, Юридически факултет

Професионално направление: 3.6. „Право“

ОТНОСНО: научноизследователската, научно-приложна и педагогическа дейност на д-р Мария Петрова Петрова – единствен кандидат в конкурс за заемане на академичната длъжност „Доцент“ в научна област 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.6. Право (Гражданско и семейно право (Семейно и наследствено право)), обявен в ДВ, бр. 72/22.08.23 г.

1. Информация за кандидата.

Мария Петрова Петрова е родена през 1967 г. в гр. Варна. Завършва средно образование в руска гимназия в гр. Сургут, Тюменска област, Русия през 1984 г. През 1990 г. завършва Руска филология във Факултет „Славянски филологии“ при СУ „Кл. Охридски“, а през 1997 г. – Право в Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър“. През 1998 г. получава професионална квалификация „Юрист“ в Министерството на правосъдието и правната евроинтеграция.

Кандидатът има продължителен трудов стаж, първоначално като учител по руски език и правни дисциплини в гимназии на гр. Варна, като преводач и др., а впоследствие, от 1997 г., като хоноруван асистент в Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър“. От 1 октомври 2001 г. Мария Петрова е назначена последователно на трудов договор като асистент във ВСУ „Черноризец Храбър“; главен асистент (Свидетелство рег. № АД-87/15.12.2022 г.) с основна натовареност в Юридическия факултет, където поетапно е провеждала семинарни и лекционни занятия по различни гражданскоправни дисциплини: Семейно и наследствено право, Вещно право, Гражданско право — обща част, Трудово право, Осигурително право, Международно частно право, Право на Европейския съюз, Основи на правото, Основи на гражданското право, Обща теория на правото. Владее отлично руски и английски език.

От 2020 г. г-жа Петрова е доктор по право – научна специалност „Гражданско и семейно право“ след успешна защита на дисертационен труд на тема „Специални способности за установяване и оспорване на произхода от бащата“ (Диплома № НС-238/27.11.2020 г.). Освен това е била дългогодишен секретар „Работа със студенти“ при ВСУ „Черноризец Храбър“. Ръководител е на Правната клиника при Юридическия факултет на същия университет (от 2013 г.) и функционален експерт по три проекта за студентски практики.

От 2023 г. д-р Петрова е ръководител на катедра „Гражданскоправни науки“ при Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър“.

От 2021 г. е председател на Секция „Социални и правни науки“ при Съюза на учените – Варна.

От 1998 г. д-р Петрова е адвокат от Адвокатска колегия – Варна.

Общият трудов стаж на кандидата е над 31 години, от които 26 години юридически стаж; 23 години като преподавател във ВСУ „Черноризец Храбър“, Юридически факултет.

- Д-р Петрова е автор на голям брой научни съчинения, сред които се открояват дисертационният ѝ труд „Специални способности за установяване и оспорване на произхода от бащата“, и монографията „Семейноправното положение на малолетните и непълнолетните родители“, СИЕЛА, 2023.**

Кандидатът участва в различни конференции в страната, вкл. с международно участие и с научни статии в специализираната правна литература:

За родените в брака, извън брака и осиновените деца. // Защита срещу дискриминацията. Правна уредба, проблеми и тенденции. Сборник с доклади от национална научна конференция. СТЕНО, Варна, 2018. ISBN 978-619- 241-005-6, с. 335 – 342; Кой е родителят? // Научни трудове на Института за държавата и правото. БАН. Институт за държавата и правото. Том VIII. София. 2013. ISSN 1314-6459, с. 295 – 307; Някои аспекти на заместващото майчинство в България според Проекта на Закона за изменение и допълнение на Семейния кодекс. // Правото в глобалния свят. Научна конференция. Лятна научна сесия на Юридическия факултет, 24 – 26 юни 2011 г. ВСУ „Черноризец Храбър“. Варна. 2012. ISBN 978-954-715-567-1, с. 136 – 139; Защитени ли са правата на лизингополучателя по договора за лизинг на МПС. // Защита на потребителите в Европейския съюз. 27 – 29 юни 2008. Научен алманах на ВСУ „Черноризец Храбър“. Серия „Юридически науки и обществена сигурност“. 2009, кн. 12. ISSN 1311-922, с. 57 – 66; За разпределянето на размера на издръжката по чл. 85 от Семейния кодекс. // Известия на Съюза на учените – гр. Варна. Серия „Хуманитарни науки“. Варна. 1/2008. ISSN 1310-6376, с. 96 – 98; Семейноправната издръжка при фактическото съпружеско съжителство. // Известия на Съюза на учените – гр. Варна. Серия „Хуманитарни науки“. Варна. 1’2007. ISSN 1310-6376, с. 107 – 110; Дееспособността при припознаването. // Наука и социална практика. Научна конференция. Секция „Правни науки“, 28 октомври 2005. Съюз на учените – гр. Варна и ВСУ „Черноризец Храбър“. Варна. 2006. ISBN – 10: 954-715- 292-0, ISBN – 13: 978-954-715-292-2, с. 79 – 86; Петрова, Мария П. За неимуществените отношения на лицата, съжителстващи без брак. // Известия на Съюза на учените – гр. Варна. Серия „Хуманитарни науки“. Варна. 2’2005, 1’2006. ISBN 1310-6376, с. 104 – 108; Правното положение на децата при фактическото съпружеско съжителство по българското семейно право. // Научен алманах на ВСУ „Черноризец Храбър“. Серия „Юридически науки и обществена сигурност“: Научни доклади. Варна. 2005, кн. 5. ISBN 1311-9222, с. 45 – 49; Правни гаранции за защита на децата.

// Глобализация и устойчиво развитие. Международна конференция 1 – 3 юли 2002 г. Варна. Научен алманах на ВСУ „Черноризец Храбър“ – гр. Варна, Серия „Юридически науки и обществена сигурност“: Глобализация, правни гаранции и устойчиво развитие. Научни доклади. Варна. 2002, кн. 3. ISBN 1311-9222, с. 180 – 185 и с. 198.

3. Изпълнение на минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „доцент“.

Кандидатът изпълнява напълно минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност, предмет на конкурса:

Критерий А – 50 т.

Критерий В – 100 т.

Критерий Г – 100 т.

Критерий Д – 50 т.

4. Оценка на педагогическата дейност.

Семинарните и лекционните занятия на д-р Петрова, вкл. работата ѝ със студентите в Правната клиника на ВСУ „Черноризец Храбър“ се отличават с комплексност и задълбоченост. В тази връзка следва да се отбележи и високото качество на лекционния курс по задължителната дисциплина „Семейно и наследствено право“, от който имам преки впечатления. В тази връзка оценката ми за педагогическата дейност на кандидата е положителна – висока.

5. Оценка на научните и научно-приложни приноси на съчиненията, с които кандидатът участва в конкурса, приети за рецензиране.

Дисертационен труд „Специални способности за установяване и оспорване на произхода от бащата“.

Съдържанието на труда е изградено в рамките на утвърдената научна традиция, както следва: списък на използваните съкращения, увод, три глави, заключителна част и библиографска справка. Към труда е приложена сравнителна таблица, която илюстрира развитието в правната уредба на произхода за периода 1949 г. до наши дни.

Съчинението има за предмет на изследване актуален и значим за правната теория и практика проблем – специалните правни способности за установяване и оспорване на произхода от бащата.

В уводната част авторът правилно и обосновано очертава актуалността, научната теза, обекта, предмета, целта и задачите на изследването. Използваните общи и специални научни методи са посочени коректно. В този смисъл особено се открояват историческият и сравнителноправният методи. Така например са изследвани относимите законодателни решения и съдебна практика на редица държави в и извън ЕС (Франция, Германия, Австрия, Италия, Швейцария, Република Турция, Украйна и др.). Анализирани са и практиката на ЕСПЧ.

Глава първа е посветена на общата характеристика на произхода от бащата. Аналитично са проследени и разгледани докринерните становища за същността на произхода от бащата. В тази връзка обосновано се извежда, че за да се определи какъв вид факт е произходът, трябва да се отчитат различните хипотези на майчинството и бащинството. Релевантно се поддържа, че по отношение на бащата произходът е винаги юридически факт, дори да е налице биологична връзка между мъжа и детето. В този смисъл намирам за особено полезно и с подчертан научно-приложен характер изследването на понятието „родител“ в тесен и широк смисъл. Същата констатация може да бъде направена и по отношение на понятието „асистирана репродукция“.

Глава втора е посветена на специалните извънсъдебни способи за установяване на произхода от бащата.

В тази част изследването разкрива подчертан приносен характер. Така например е изследвана в историко-аналитичен и сравнителен аспект презумпцията за бащинство по силата на брака. Задълбочено и обосновано се разгледани различните хипотези, очертаващи приложното ѝ поле. Авторът релевантно навежда, че от съществено значение за спазването на принципа за информираност на съпруга е изразяването на съгласие от негова страна, облечено в писмена форма – преди всяка отделна интервенция на асистирана репродукция.

На критичен анализ са подложени редица законови разрешения в българския закон – например разрешението, според което биологичния баща не може да участва в производство, инициирано по реда на чл.69 СК, евентуално в производството по чл.66, ал.2 от с.з. в случаите, когато друг мъж желае да установи бащинството си спрямо детето.

Особен интерес представлява сравнителното изследване на презумпцията за бащинство според ислямското право.

С подчертан приносен характер е изследването на т.нар. „постмортална асистирана репродукция“, която е недопустима от гледище на българския закон. Обосновано се извежда, че този въпрос придобива все по-голяма значимост във връзка с развитието на технологиите и постиженията на медицинската наука и практика.

Особено полезен е правният анализ на конфликта между биологичния и презумптивния или припознаващия баща. В тази връзка авторът формулира изводи, които намирам за правилни и обосновани. Аргументацията е подкрепена и с относима практика на Европейския съд за правата на човека в Страсбург.

В глава трета са изследвани специалните съдебни способи за установяване и оспорване на произхода от бащата – иска по чл.69 СК, оспорването на презумпцията за бащинство по чл.62 СК. В отделен параграф са разгледани въпросите, свързани с произхода от бащата в други производства. В тази част изложението има подчертан теоретико-приложен характер със силно изразени приносни елементи. В подкрепа на аргументацията в отделните параграфи авторът подлага на критичен анализ и актове от тълкувателната практика на ОСГК на ВС /сега ВКС/.

Висока оценка заслужава изследването на особеностите при установяването и оспорването на произхода от бащата в производството за съдебна делба. Авторът обосновано извежда отделните възможни хипотези при решаване на преюдициалните спорове относно произхода на съделител-сънаследник. Поддържаните в този смисъл тези са правилни и добре аргументирани – например тезата, че делбеният съд следва да бъде сезиран в срока по чл.343 ГПК още в първата фаза на делбата, не по-късно от първото заседание по делото с преюдициалните въпроси относно произхода.

Ясно изразен приложен характер с приносни елементи е изследването в частта относно доказателствата при установяването и оспорването на произхода от бащата. Авторът правилно извежда на преден план ДНК експертизата, която има основно значение сред другите допустими от закона доказателствени средства.

В заключителната част авторът отново концентрира вниманието на читателя върху фундаменталния изследователски проблем, а именно: правните способности за установяване и оспорване на произхода от бащата. Систематизирани са научните и научно-приложни резултати /изводи/ и направените във връзка с тях предложения *de lege ferenda*.

Критични бележки:

Отделни фрагменти от изследването имат предимно описателен /обзорен/ характер – например частта относно понятието за дете.

Считам, че историческият преглед на уредбата относно произхода от бащата следва да бъде ситуиран в началото на глава първа.

Общата ми оценка за рецензията е положителна. Изследването е завършено. Осъществена е напълно неговата цел и задача. Поддържаните от автора тези са обосновани. Отделни части от труда имат подчертан научно-приложен характер. Други имат силно изразен теоретичен характер с белези на оригинални теоретични обобщения.

Авторът демонстрира много добро познаване на научните публикации у нас, както и съдебната практика по темата. В този смисъл привежда подходящи примери от чуждестранната съдебна практика – например от практиката на окръжния съд на Винер Нойщат – Ланд, провинция Долна Австрия.

Монография „Семейноправното положение на малолетните и непълнолетните родители“, СИЕЛА, 2023.

Рецензията е с общ обем 150 страници и е структурирана както следва:

„Към читателите“, Съдържание, Списък на съкращенията, Увод, § 1. Семейноправното качество „родител“ и „децата-родители“; § 2. Правна уредба на семейноправното положение на ненавършилите пълнолетие родители; § 3. Правоспособността и дееспособността на ненавършилите пълнолетие родители; § 4. Малолетните родители; § 5. Непълнолетните родители; § 6. Съотношението между малолетните, непълнолетните и пълнолетните родители; Заключение и списък на използваните библиографски единици.

За първи път в настоящото изследване е представен един относително цялостен преглед на уредбата на семейноправното положение на малолетните и непълнолетните родители, като се търси балансът между тях и пълнолетните родители, съпоставени са недееспособните и дееспособните родители.

Изтъкнати са положителните и негативните страни на законовите текстове, за да могат те да бъдат евентуално отчетени при бъдещото усъвършенстване на материалните и процесуалните закони, както и за да се подобри правоприлагането по изследваните правни проблеми.

Съчинението се характеризира с подчертано практическо значение с оглед променения модел на съществуването на българското семейство, а именно – без сключването на граждански брак, при условията на фактическо съжителство или извън него и др. Това налага да се разрешават не само традиционни, но и нови правни хипотези.

Особено място е отделено на малолетните родители, които разполагат с най-малко правомощията от гледна точка на семейноправния им статус.

Предметът на изследването е семейноправното положение на ненавършилите пълнолетие родители от материалноправна и процесуалноправна гледна точка, според българското семейно право.

Авторът е разгледал във възможно най-пълен обем проблемите, възникващи при реализирането на правата на ненавършилите пълнолетие родители според българското семейно право, като се очертаят положителните и негативните им страни. На тази основа се обосновава самостоятелна научна теза, като се извеждат изводи и предложения *de lege ferenda*.

Трудът е разработен въз основа на следните общи и специални научни методи: исторически, сравнителноправен, аналитичен, емпиричен, индуктивен и дедуктивен.

В уводната част авторът очертава проблематиката – преди всичко относно обусловеността на правоотношението между родителя и детето от установения произход или от осиновяването, в съдържанието на което правоотношение са включени определени права и задължения както за родителите, така и за децата.

Вниманието се акцентира върху случаите, когато правната връзка между родителя и детето възниква и в случаите, когато самият родител е дете, какъвто е в частност малолетният, съответно – непълнолетният родител, както и върху съпоставянето между правното положение на пълнолетните, непълнолетните и малолетните родители, което предполага да се изследва и анализира правната уредба на дееспособността, на произхода и на осиновяването, както и на произтичащите от тях отношения родители – деца, настойничеството и попечителството, споровете за родителски права и т.н.

Подчертава се, че изследването не претендира за изчерпателност, но има за цел да предизвика дискусия по проблемите, които възникват при сега действащата правна уредба, и по-конкретно – в съдебната практика.

В § 1 „Семейноправното качество „родител“ и „децата-родители“, авторът разкрива същността и историческите корени на правната връзка „родител-дете“, като посочва и начините на възникването ѝ: от установения произход на детето или от осиновяване. Съпоставени са случаите, когато детето е родено в брака на своите родители и извън брака, изяснени са понятията родител, респективно – майка и баща. Разграничени са отделните категории родители – пълнолетни, непълнолетни и малолетни.

В § 2 „Правна уредба на семейноправното положение на ненавършилите пълнолетие родители“ е представена в ретроспективен план нормативната уредба, предвиждаща отделни норми, които предоставят права, формират някои задължения и очертават определени забрани за малолетните и непълнолетните родители.

В § 3 „Правоспособността и дееспособността на ненавършилите пълнолетие родители“ се разграничават отделните правни положения на ненавършилите пълнолетие родители, като те диференцирано се разделят на малолетни и на непълнолетни. Именно тази класификация на родителите ги отличава както помежду им, така и от пълнолетните родители и заедно с това ги обединява по приликите в правното им положение в две насоки: с оглед на тяхната правоспособност и тяхната дееспособност. Изследва се и разликата между непълнолетните родители, които не са встъпили в брак и тези, които са сключили брак.

В § 4 „Малолетните родители“, се обръща особено внимание на спецификите на семейноправното положение на малолетните родители. Изтъква се тяхното неблагоприятно правно положение в сравнение с останалите родители (непълнолетните и пълнолетните).

В § 5 „Непълнолетните родители“, са разгледани спецификите на семейноправното положение на непълнолетните родители. Изтъква се тяхното сравнително по-благоприятно положение в сравнение с малолетните родители, по-неблагоприятният им статус в сравнение с пълнолетните родители.

В § 6 „Съотношението между малолетните, непълнолетните и пълнолетните родители“ се обобщава семейният статус, приликите и разликите в него между малолетните, непълнолетните родители, които две категории от една страна притежават качеството „родители“, но от друга страна не са загубили качеството си на деца, доколкото не са навършили осемнадесетгодишна възраст и съответно между тях и пълнолетните родители.

В заключението са систематизирани изводите от проведеното изследване и се правят някои предложения *de lege ferenda*.

Препоръки:

Считам, че от тематична и съдържателна гледна точка пар. 2 и 3 могат да бъдат обединени. Същата препоръка правя и по отношение на пар. 4 и 5.

Общата ми оценка за рецензията е положителна. Изследването е завършено. Осъществена е напълно неговата цел и задача. Поддържаните от автора тези са обосновани.

Отделни части от труда имат подчертан научно-приложен характер. Други имат силно изразен теоретичен характер с белези на оригинални теоретични обобщения.

Съчинението може да бъде полезно и в рамките на лекционните курсове по „Семейно и наследствено право“ в юридическите факултети на висшите училища.

Нучно-приложните резултати от изследването могат успешно да бъдат използвани от практикуващите юристи в различните сфери на правоприлагането, но преди всичко от магистрати и адвокати, а така също от неюристи, които по закон изпълняват функции, свързани с произхода на децата – длъжностни лица по гражданското състояние, органи по настояничеството и попечителството, социални работници, както и от всеки, който проявява интерес към проблематиката.

Другите приложени публикации на кандидата се характеризират със задълбоченост, аналитичност и точен юридически език. Полемиката с други автори е коректна и обоснована. Съчиненията съдържат научни и научно-приложни приноси с елементи на оригинални теоретични обобщения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Документите и материалите, представени от д-р Петрова напълно съответстват на приложимия закон. Кандидатът е представил достатъчни по брой и качество научни трудове, необходими за целите на конкурсната процедура. В тях има множество оригинални теоретични и приложни приноси. Съчиненията са публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или в редактирани колективни токове. Д-р Петрова показва и доказва способността си да избира за изследване значими и актуални проблеми с голямо теоретично и практическо значение. Важна отличителна черта на рецензираните научни трудове е тяхната задълбоченост и практическа насоченост.

Воден от горното убедено давам високата си оценка за кандидата и препоръчвам на научното жури да присъди на д-р Мария Петрова Петрова академичната длъжност „доцент“.

РЕЦЕНЗЕНТ:

